

اندازه‌گیری فاصله با روش‌های مستقیم و غیر مستقیم

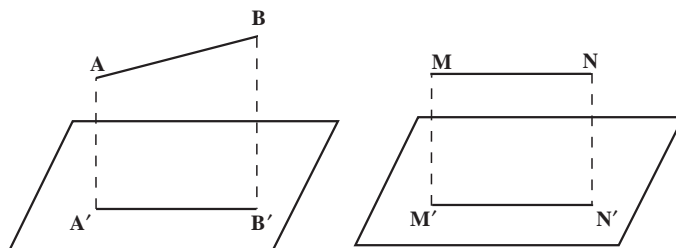
هدف‌های رفتاری: از دانش‌آموز انتظار می‌رود در پایان این فصل:

- ۱- انواع روش‌های اندازه‌گیری فاصله را نام ببرد.
- ۲- اندازه‌گیری فاصله با قدم را انجام دهد.
- ۳- اندازه‌گیری فاصله با پیرامون ثابت (Rollfix) را توضیح دهد.
- ۴- اندازه‌گیری فاصله با زنجیر مساحی را توضیح دهد.
- ۵- اصول مترکشی را بیان کند.
- ۶- مترکشی در زمین‌های افقی را انجام دهد.
- ۷- مترکشی افقی را در زمین‌های شیب‌دار به وسیله تراز دستی انجام دهد.
- ۸- مترکشی شیب‌دار را به وسیله شیب‌سنج توضیح دهد.
- ۹- اندازه‌گیری فاصله را به روش غیرمستقیم بیان کند.
- ۱۰- روش‌های اندازه‌گیری فاصله را با وجود مانع دید و عبور توضیح دهد.
- ۱۱- روش‌های اندازه‌گیری فاصله را با وجود مانع عبور قابل دور زدن توضیح دهد.
- ۱۲- روش‌های اندازه‌گیری فاصله را با وجود مانع عبور غیرقابل دور زدن توضیح دهد.
- ۱۳- روش‌های اندازه‌گیری فاصله دو نقطه را که هر دو غیرقابل دسترسی باشند توضیح دهد.
- ۱۴- اندازه‌گیری فاصله را به طریق امواج رادیویی و لیزر بیان کند.

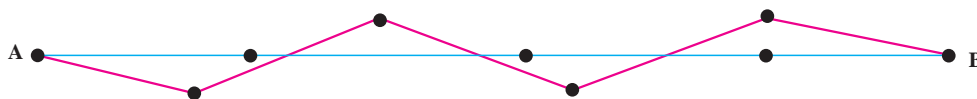
مقدمه

برای دو نقطه A و B در روی زمین دو نوع فاصله می‌توان تعریف نمود یکی فاصله‌ی شیب‌دار که فاصله فضایی بین این دو نقطه است و دیگری فاصله‌ی افقی که اندازه‌ی فاصله تصویر آن دو نقطه روی صفحه افق می‌باشد. در نقشه‌برداری برای ترسیم نقشه‌ها نیاز به فاصله‌ی افقی بین نقاط داریم که این فاصله می‌تواند به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم اندازه‌گیری شود. در صورتی که نتوان^۱ فاصله افقی بین دو نقطه را در یک مرحله اندازه‌گیری نماییم می‌باید بین آن‌ها نقاطی هم امتداد این دو نقطه مشخص کرد و طول هر دو نقطه را جداگانه اندازه‌گرفته، مجموع طول‌ها را به دست آورد.

۱- در زمین‌های شیب‌دار و مسافت‌های طولانی

شکل ۴-۱

امتدادگذاری رنگ آبی امتدادگذاری صحیح می‌باشد و امتدادگذاری مشخص شده روی خط قرمز، امتدادگذاری اشتباه است.

شکل ۴-۲

۴-۱-۱ امتدادگذاری ساده

ژالون، سه پایه ژالون، تراز نبشی، میخ چوبی، میخ فولادی، رنگ، گچ و چکش داریم.

۴-۱-۱-۱ امتدادگذاری به روش ریسمان کار:

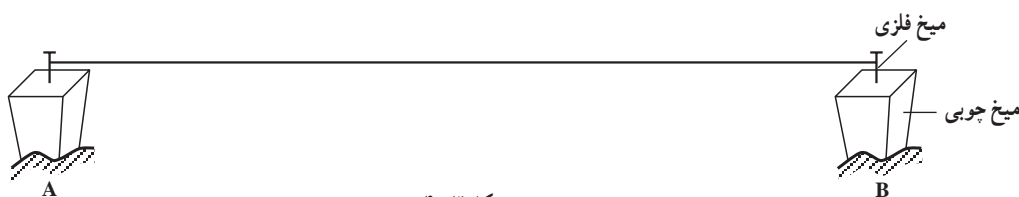
روش تعیین امتداد به وسیله‌ی ریسمان کار به شرح زیر می‌باشد. (این روش به وسیله‌ی یک عامل قابل اجراست) پس از مشخص کردن دو نقطه‌ی اصلی به وسیله‌ی میخ چوبی یا فلزی در روی زمین ریسمان کار را تحت کشش مناسب به آن دو میخ، متصل می‌کنیم که امتداد حاصل از ریسمان کار امتداد دو نقطه‌ی A و B خواهد بود. راستای به دست آمده را می‌توان به وسیله ریختن مقداری پودر گچ بر روی ریسمان تثبیت کرد. از این روش بیشتر در کارهای ساختمانی و برای تعیین راستای صحیح دیوارها و در یک امتداد قرار دادن ستون‌ها استفاده می‌شود (شکل ۴-۳).

دو نقطه‌ی A و B به طور ثابت و مشخص در روی زمین قرار گرفته‌اند. به طوری که اگر در نقطه‌ی A قرار بگیریم نقطه‌ی B قابل رؤیت می‌باشد. مشخص کردن راستای گذرنده از این دو نقطه را اصطلاحاً «امتدادگذاری» می‌گوییم. به عبارت دیگر، ایجاد یک سری نقطه‌های فرعی بین دو نقطه‌ی ثابت A و B که همگی در یک راستا باشند، امتدادگذاری نامیده می‌شود (شکل ۴-۲). امتدادگذاری با توجه به فاصله‌ی بین دو نقطه‌ی اصلی A و B و شرایط منقطه به دو روش انجام می‌گیرد که عبارت‌اند از:

الف: امتدادگذاری به روش ریسمان کار

ب: امتدادگذاری به روش ژالون گذاری

در این رابطه نیاز به وسایل ساده‌ای از قبیل ریسمان کار،

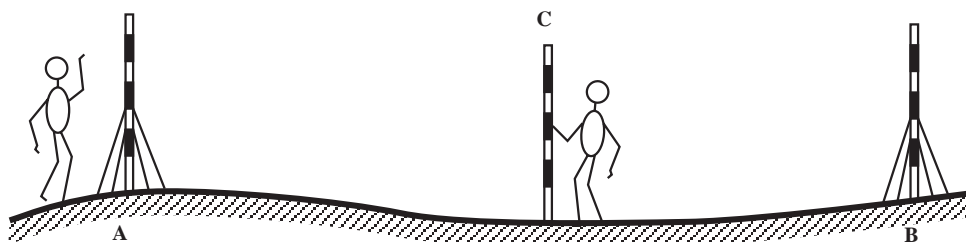

شکل ۴-۳

می‌گیرد که ژالون B را نیز در پشت ژالون A ببیند. حال اگر عامل دوم ژالون C را در فاصله‌ی بین دو ژالون A و B هدایت کند، عامل اول می‌تواند با علامت‌های قراردادی دست، او را طوری هدایت کند که ژالون C نیز در امتداد دید دو ژالون A و B قرار گیرد (شکل ۴-۴).

۴-۱-۲ امتدادگذاری به روش ژالون گذاری: در این

حالت حداقل دو نفر عامل مورد نیاز است و نحوه‌ی عمل به این صورت است که ابتدا دو ژالون را در نقطه‌های A و B به وسیله سه پایه‌ی ژالون مستقر نموده و با تراز نبشی قائم بودن آن‌ها را کنترل می‌کنیم. یکی از عاملین در پشت ژالون A در فاصله‌ی مناسب طوری قرار

شکل ۴-۴

که به دقت زیاد در اندازه‌گیری فاصله نیاز نداریم استفاده از قدم می‌تواند روش مطلوبی باشد، به شرط آن که بعضی نکات را رعایت کرده به وضعیت محیطی نیز توجه کنیم:

باید بین دو نقطه شیب زیادی وجود نداشته باشد و نیز پستی و بلندی‌های بسیاری بین دو نقطه نباشد؛ به عبارت دیگر، این روش‌ها را می‌توان بیشتر در زمین‌های کم شیب و هموار به کار برد.

برای بالا بردن دقت کار اندازه‌گیری طول با قدم بهتر است که ابتدا طول قدم‌های خود را به دقت محاسبه نمایید. برای این کار بهتر است ده قدم بردارید و طول ده قدم خود را با متر اندازه‌گیری نموده طول به دست آمده را تقسیم بر ده نمایید؛ مثلاً اگر طول ده قدم شما $7/50$ متر شده باشد، طول یک قدم شما ۷۵ سانتیمتر است. برای دقت بیشتر می‌توانید چند بار طول ده قدم خود را به دست آورده، میانگین آن‌ها را به دست آورید. نکته‌ی دیگر این که سعی کنید با یک سرعت قدم بردارید، طول قدم‌های خود را تغییر ندهید و درست به سمت نقطه‌ی مقابل قدم بردارید (زیگزنگ نروید). با رعایت نکات یاد شده دقت مطلوبی به دست خواهید آورد. برای کسب مهارت و یافتن دقت این روش می‌توانید یک طول معین را با قدم اندازه‌گیری نمایید و اندازه‌ای را که خودتان به دست آورده‌اید با اندازه‌هایی که دانش‌آموزان دیگر به دست آورده‌اند مقایسه نمایید.

توجه داشته باشید که دقت نسبی این روش حدود $\frac{1}{50}$ می‌باشد؛ یعنی برای مثال در هر 50 متر یک متر خطا خواهید داشت که این دقت برای تهیه‌ی کروکی و تعیین فواصل تقریبی بسیار مناسب است.

۴-۳-۲ اندازه‌گیری فاصله با پیرامون ثابت (رول-فیکس Rollfix): در این روش از یک چرخ که پیرامون

تذکر ۱: فاصله‌ی تقریبی ژالون C و ژالون A را طوری انتخاب می‌کنیم که با طول متر در دسترس متناسب باشد.

تذکر ۲: پس از انتخاب هر یک از نقاط در حد فاصل دو نقطه‌ی اصلی A و B لازم است بسته به جنس زمین، آن نقطه را با میخ چوبی یا فولادی تثبیت نموده، گچ‌ریزی و نام‌گذاری نماییم.

۴-۲- انواع روش‌های اندازه‌گیری فاصله

طبق تعریف نقشه، فواصل اندازه‌گیری شده باید طول‌های افقی باشند و اگر فواصل مایل اندازه‌گیری شده باشد باید با محاسبه، طول‌های غیر افقی را به طول افقی تبدیل نمود. اندازه‌گیری فاصله با توجه به سرعت و دقت کار با روش‌های مختلفی انجام می‌گیرد که به طور کلی می‌توان آن را به سه روش تقسیم نمود.

۱- اندازه‌گیری فاصله به روش مستقیم؛

۲- اندازه‌گیری فاصله به روش غیر مستقیم؛

۳- اندازه‌گیری فاصله به روش امواج رادیویی و لیزر.

۴-۳- روش‌های اندازه‌گیری طول به روش مستقیم

برای اندازه‌گیری فاصله‌ی (طول) دو نقطه‌ی A و B پس از مرحله‌ی امتدادگذاری که بیان شد در صورت نیاز باید راستای بین دو نقطه را به فواصل کوتاه‌تر تقسیم کرد. سپس مبادرت به اندازه‌گیری فواصل تقسیم شده نمود.

برای اندازه‌گیری فاصله‌ی بین دو نقطه، روش‌های متفاوتی وجود دارد که این روش‌ها بسته به هموار یا شیب‌دار بودن زمین، وسایل اندازه‌گیری متفاوت و دقت مورد نیاز متغیر خواهد شد.

۴-۳-۱ اندازه‌گیری فاصله با قدم: در مواردی

اندازه‌گیری فاصله با پیرامون ثابت را به وسیله‌ی پیرامون ثابت چرخ‌های اتومبیل، موتورسیکلت و دوچرخه نیز می‌توان انجام داد که این روش نسبت به رول فیکس از دقت کمتری برخوردار است، اما انجام دادن آن نیز ساده می‌باشد. کافی است بین دو نقطه با اتومبیل، موتورسیکلت یا دوچرخه حرکت نمایید و فاصله‌ی مربوطه را روی کیلومترشمار ملاحظه نمایید. نکات مهمی که در این روش باید رعایت کنید تا دقت بیشتری داشته باشید همانند روش کار با رول فیکس می‌باشد.

۳-۳-۴- اندازه‌گیری فاصله با زنجیر مساحی :

زنجیر مساحی، تا چند سال پیش وسیله‌ی معمول اندازه‌گیری طول با دقت متوسط بود. این زنجیر از مفتول‌های فلزی به طول ۲۰ الی ۲۵ سانتی‌متر ساخته شده که به وسیله‌ی حلقه‌های فلزی به هم متصل می‌شوند و از پلاک‌های مخصوصی برای نشان دادن محل دسیمتر و متر استفاده می‌شود. دقت این وسیله حدود $\frac{1}{1000}$ است؛ یعنی در هر ۱۰۰۰ متر امکان ۱ متر خطا وجود دارد. در شکل ۴-۶ زنجیر مساحی و نیزه‌های مخصوصی که با آن به کار می‌رود را ملاحظه می‌نمایید.

شکل ۴-۶

۴-۳-۴- اندازه‌گیری فاصله به روش مترکشی :

عمل مترکشی طی مراحل زیر انجام می‌شود :

۱- امتدادگذاری (که در فصل ۴ توضیح داده شده است)؛

آن مشخص و معین است استفاده می‌شود. به این چرخ دسته‌ای متصل است که آن را با دست می‌گیرند و چرخ را در مسیری حرکت می‌دهند که می‌خواهند طول آن را اندازه‌گیری نمایند. یک شماره‌انداز (شماره - انداز) مکانیکی یا دیجیتالی (عددی) نیز روی آن تعبیه شده که فاصله‌ی پیموده شده را بر حسب متر نشان می‌دهد. به خاطر داشته باشید که قبل از شروع اندازه‌گیری شماره‌انداز را صفر کنید.

اگر می‌خواهید دقت اندازه‌گیری شما بالا برود در یک

مسیر مستقیم به طرف نقطه‌ی مقابل حرکت کنید و در منطقه‌ای از آن استفاده کنید که شیب و پستی و بلندی بسیاری نداشته باشد در شکل ۴-۵ چند نمونه رول فیکس نشان داده شده است.

شکل ۴-۵

۲- متر را نگه نمی‌دارند، بلکه هر دو سر متر را در ابتدا و انتهای فاصله قرائت می‌کنند؛ سپس این دو عدد را از هم کم می‌کنند تا اندازه‌ی فاصله‌ی بین دو نقطه حساب شود.

۲- نکته‌ی بعدی توجه به درجه‌بندی‌های روی متر و واحد آن می‌باشد، زیرا بعضی از نوارهای اندازه‌گیری طول برحسب فوت و اینچ درجه‌بندی شده‌اند و برخی در یک روی نوار برحسب متر و سانتی‌متر و در روی دیگر برحسب فوت و اینچ تنظیم گردیده‌اند.

عدم توجه به این نکته نیز خسارات جبران‌ناپذیری به کار مترکشی وارد می‌نماید.

۳- متر باید کاملاً کشیده باشد و اگر پیچ و تاب داشت باید آن را صاف نمود.

۴- قرائت‌ها را در جدولی، مانند شکل ۷-۴ ثبت می‌نماییم.

نام فاصله	اندازه‌ی فاصله‌ی افقی به متر	کروکی و ملاحظات
A-P ₁		
P ₁ -P ₂		
P ₂ -B		
AB		

شکل ۷-۴- فرم مترکشی

۵- مجموع قرائت‌های مسیر رفت را در انتهای جدول محاسبه می‌کنیم.

۶- یک بار دیگر همان مسیر را به صورت برگشت، روی میخ‌های قبلی مترکشی کرده اندازه‌ها را در جدولی ثبت کرده با هم جمع می‌کنیم و با عدد به دست آمده از مسیر رفت مقایسه می‌نماییم تا ببینیم آیا به دقت خواسته شده رسیده‌ایم یا نه و در صورتی که خطای ما از حد مجاز بیشتر بود طول دهانه‌ها را در مسیر رفت و برگشت مقایسه می‌کنیم، شاید در یکی از دهانه‌ها هنگام رفت یا برگشت اشتباهی رخ داده باشد، اگر چنین موردی را پیدا نکردیم باید یک بار دیگر همان مسیر را مترکشی نماییم تا به دقت خواسته شده برسیم.

۲- گرفتن نوار اندازه‌گیری بین هر دو نقطه از امتداد و قرائت نوار؛

۳- ثبت قرائت‌ها و محاسبه‌ی طول افقی. بسته به شرایط مختلف منطقه‌ای که می‌خواهیم مترکشی کنیم از روش‌های مختلفی استفاده می‌شود.

مترکشی در زمین‌های افقی: این حالت کمتر پیش می‌آید، زیرا معمولاً زمین دارای پستی و بلندی و شیب‌هایی می‌باشد که آن را از حالت هموار و افقی خارج می‌کند. البته در کارهای کم دقت از ناهمواری‌های کوچک و شیب‌های کم صرف نظر کرده زمین را افقی و هموار فرض می‌کنیم؛ سپس امتدادگذاری بین دو نقطه را انجام می‌دهیم.

الف) امتدادگذاری: هنگام امتدادگذاری برای مترکشی، علاوه بر نکاتی که در مورد امتدادگذاری در فصل «۴» گفته شد، باید توجه داشته باشیم که فاصله‌ی نقاطی را که امتدادگذاری می‌کنیم متناسب با طول متری که به کار می‌بریم و دقتی که انتظار داریم، انتخاب نماییم؛ یعنی اگر دقت کمتری نیاز داریم می‌توانیم فاصله‌ی دو نقطه‌ای را که در امتداد مورد نظر میخ‌کوبی می‌کنیم بین ۴۰ تا ۵۰ متر انتخاب کنیم و از نوار اندازه‌گیری ۵۰ متری استفاده نماییم، اما اگر دقت بیشتری نیاز داریم فاصله‌ی نقاط را در امتداد مورد نظر، کمتر انتخاب می‌کنیم تا خطاهای مترکشی ما کوچک‌تر باشد.

همچنین برای به دست آوردن دقت بیشتر به جای متر پارچه‌ای یا پلاستیکی از متر فلزی استفاده می‌کنیم.

ب) مترکشی: پس از امتدادگذاری نوبت به اندازه‌گیری فاصله‌ی بین نقاطی می‌رسد که میخ‌کوبی کرده و روی آن‌ها علامت‌گذاری نموده‌ایم. برای پرهیز از اشتباهات و افزایش دقت اندازه‌گیری‌ها به نکات زیر توجه کنید.

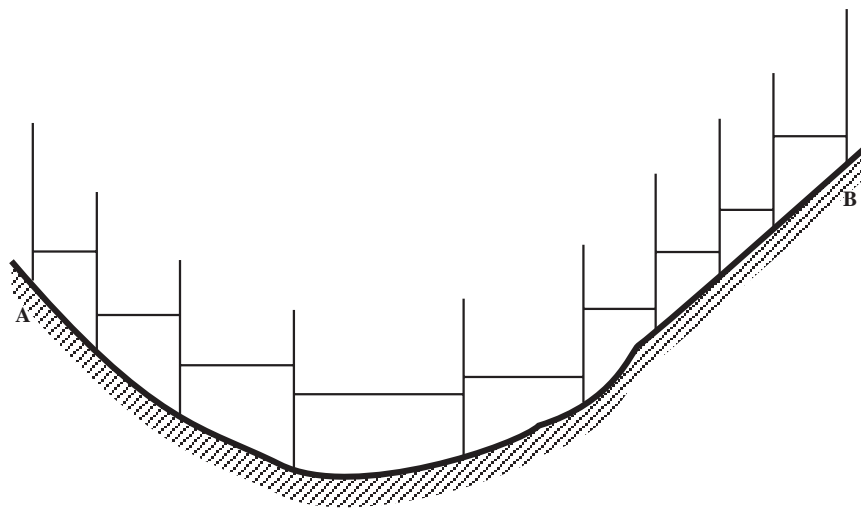
۱- شروع درجه‌بندی مترها (صفرمترها) ممکن است با هم فرق داشته باشد.

عدم توجه به این نکته‌ی مهم، اشتباهی است که بسیار خطرناک می‌باشد و ممکن است حتی پس از یک رفت و برگشت هم متوجه آن نشوید.

البته برای کارهای دقیق یک فاصله در نقطه‌ی شروع صفر

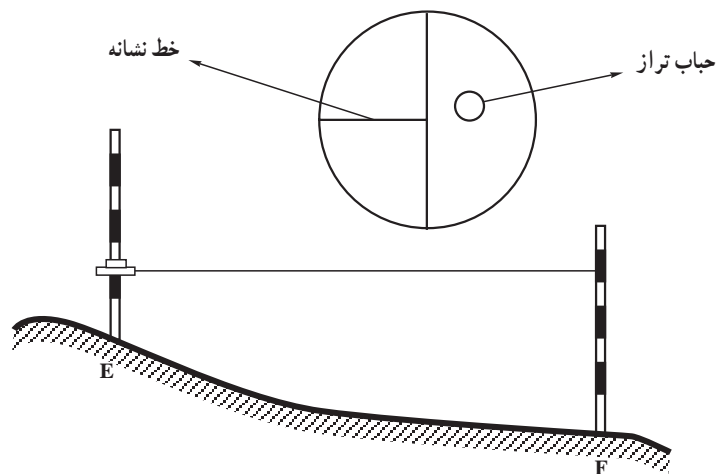
را کوچک تر انتخاب کنیم تا شخصی که متر را نگه می دارد امکان افقی نگه داشتن متن و قرائت آن را داشته باشد. بنابراین، همان طور که در شکل ۴-۸ نشان داده شده، در این نوع مترکشی فاصله‌ی دهانه‌ها متغیر است.

اندازه‌گیری طول با متر در زمین‌های شیب دار (به روش افقی) در این روش نیز امتدادگذاری باید انجام گیرد؛ با این تفاوت که طول دهانه‌ها علاوه بر طول متر موجود به شیب زمین نیز بستگی دارد. به این ترتیب که هرچه شیب زمین بیشتر باشد، باید دهانه‌ها

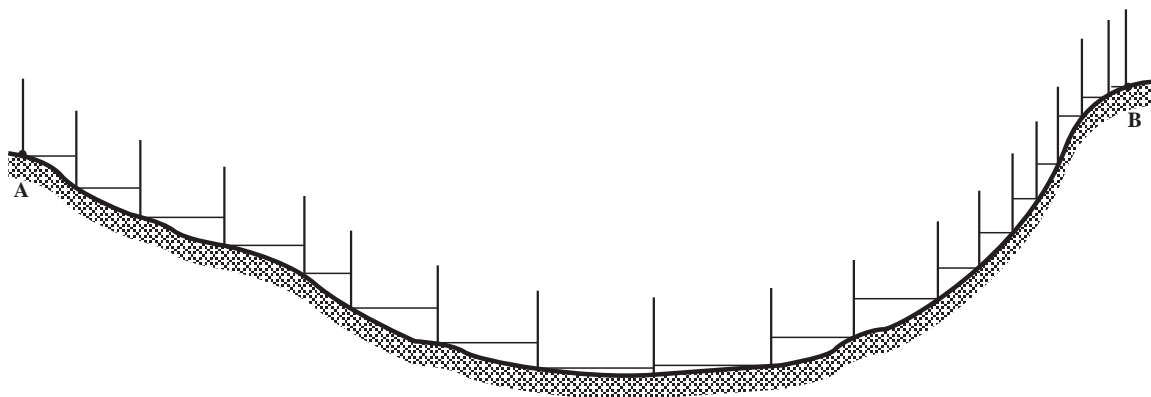

شکل ۴-۸

در این نوع مترکشی، مسئله‌ی مهم افقی نگه داشتن متر می‌کنیم. در هر دهانه است. برای این کار از تراز متر به شرح زیر استفاده

شکل ۴-۹

شکل ۴-۱۰ مترکشی افقی در زمین شیب‌دار

(الف)

(ب)

شکل ۴-۱۱ انواع تراز دستی و به‌کارگیری آن‌ها

شکل ۴-۱۲

قبل از مترکشی بین دو ژالون، می‌توان ابتدا با تراز دستی امتداد افقی و محل قرارگرفتن متر روی هر ژالون را مشخص و سپس فاصله‌ی افقی را اندازه‌گیری کرد.

شکل ۱۴-۴ شیب‌سنج دستی

با داشتن طول مایل (L) و زاویه‌ی شیب (α) در مثلث

قائم‌الزاویه‌ی ABC داریم:

$$\cos \alpha = \frac{D}{L} \Rightarrow D = L \cos \alpha$$

یعنی، طول مایل را در کسینوس زاویه‌ی شیب ضرب می‌کنیم تا طول افقی را به دست آوریم.

مثال: در شکل ۱۳-۴ اگر زاویه‌ی شیب $\alpha = 7^\circ 10'$ و

طول شیب‌دار $L = 25/73$ متر باشد، طول افقی (D) را محاسبه نمایید.

داریم:

$$D = L \cos \alpha = 25/73 \times \cos(7^\circ 10')$$

با توجه به جدول توابع مثلثاتی یا به وسیله ماشین حساب

داریم:

$$\cos(7^\circ 10') = 0.99219$$

پس:

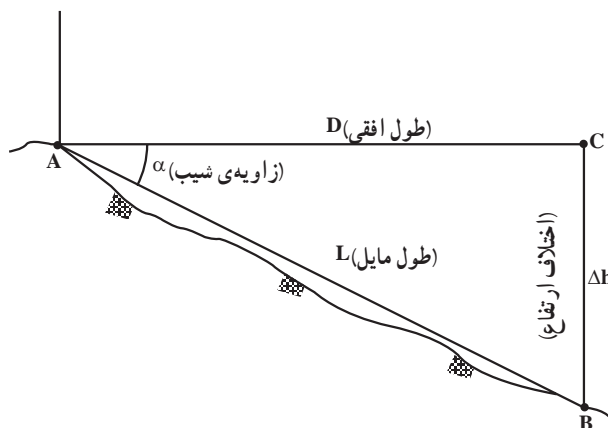
$$D = 25/73 \times 0.99219 = 25/529 \text{ m}$$

هرگاه بتوانیم مستقیماً فاصله افقی بین دو نقطه A و B را

اندازه‌گیری کنیم می‌توان با اندازه‌گیری کمیت‌های دیگر و قرار

۴-۴ اندازه‌گیری فاصله‌ی افقی بین دو نقطه با استفاده از طول شیب‌دار با وسایل ساده

در این روش به جای اندازه‌گیری فاصله‌ی افقی بین دو نقطه، فاصله‌ی مایل (شیب‌دار) را (مانند شکل ۱۳-۴) مترکشی می‌نماییم (L)؛ سپس با اندازه‌گیری Δh روی ژالون یا با اندازه‌گیری زاویه‌ی شیب (α) می‌توانیم طول افقی (D) را محاسبه نماییم.

شکل ۱۳-۴ اندازه‌گیری طول شیب‌دار

برای اندازه‌گیری Δh کافی است به کمک تراز دستی به روشی که ذکر شد امتداد افقی AC را برقرار نماییم، سپس طول $BC = \Delta h$ را اندازه‌گیری می‌نماییم. برای محاسبه‌ی D بنا بر رابطه‌ی فیثاغورث داریم:

$$D^2 + \Delta h^2 = L^2$$

$$D = \sqrt{L^2 - \Delta h^2}$$

فاصله‌ی افقی بین دو نقطه‌ی A و B :

مثلاً، اگر طول مایل $25/73$ متر و اختلاف ارتفاع $3/21$ متر

باشد داریم:

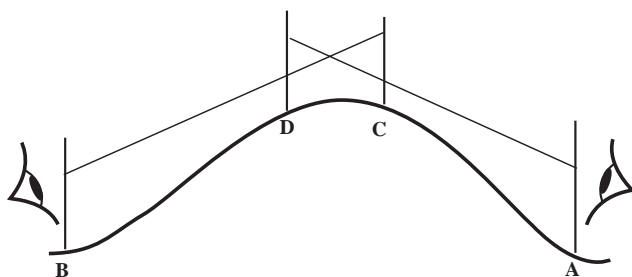
$$D = \sqrt{25/73^2 - 3/21^2} = 25/529 \text{ m}$$

برای اندازه‌گیری زاویه‌ی شیب بین دو نقطه‌ی A و B از

یک شیب‌سنج دستی استفاده می‌نماییم. شیب‌سنج دستی از یک نقاله که بر روی آن یک تراز دستی تعبیه شده - تشکیل می‌شود.

شکل ۱۴-۴ را ببینید.

قابل رؤیت باشند (شکل ۱۶-۴)، می‌توانیم به روش زیر امتداد دقیق AB را تعیین و فاصله‌ی مایل L را اندازه‌گیری کنیم. ابتدا عامل A با علامت قراردادی دست، عامل C را طوری هدایت می‌کند که در راستای ACD قرار گیرد. سپس عامل B ژالون D را بر امتداد BDC هدایت می‌کند (در تمامی مراحل از شاقولی بودن ژالون‌ها باید مطمئن باشیم). این عمل آن‌قدر ادامه می‌یابد که چهار ژالون A، B، C و D در یک امتداد قرار گیرد واضح است که در این حالت دهانه‌های قابل اندازه‌گیری AC، CD و DB است که در صورت نیاز می‌توانند به دهنه‌های کوچک‌تر تقسیم شوند.

شکل ۱۶-۴

۴-۴-۲ اندازه‌گیری فاصله با وجود مانع عبور:

گاهی هنگام اندازه‌گیری فاصله بین دو نقطه به موانع غیر قابل عبور برخورد می‌کنیم. این موانع به دو دسته‌ی قابل دور زدن و غیر قابل دور زدن تقسیم‌بندی می‌شوند.

الف) مانع عبور قابل دور زدن: این موانع می‌تواند استخر، مرداب یا مزرعه‌ای کوچک باشد که در فاصله‌ی بین دو نقطه‌ی A و B قرار گرفته است. با وجود چنین موانعی روش‌های متعددی برای اندازه‌گیری فاصله وجود دارد که در اشکال مختلف بیان می‌شود.

۱) مانند شکل ۱۷-۴ می‌توان در نقاط C و D به وسیله‌ی گونیا عمود اخراج کرده و فواصل مساوی CC' و DD' را ایجاد نمود و با اندازه‌گیری دهنه‌های AC و C'D' و DB به مجموع فاصله‌ی AB رسید.

$$\overline{AB} = \overline{AC} + \overline{C'D'} + \overline{DB}$$

دادن آن‌ها در فرمول‌های ریاضی به فاصله‌ی افقی A و B دست یابیم.

اندازه‌گیری فاصله با وجود مانع: موانع در اندازه‌گیری

فاصله به سه شکل وجود دارد:

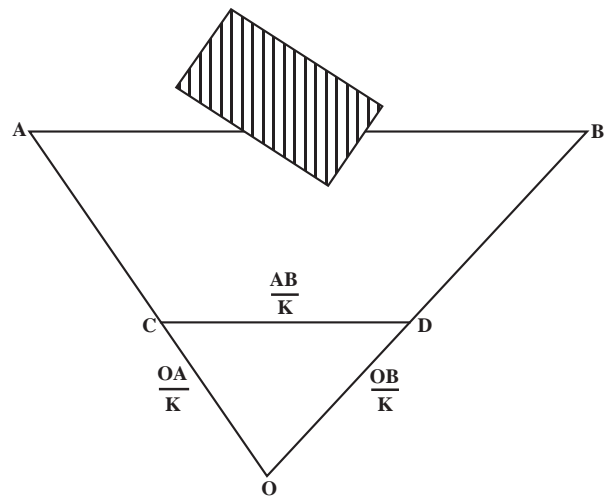
۱- مانع دید مانند تپه

۲- مانع عبور مانند باتلاق

۳- مانع دید و عبور مانند ساختمان.

برای پیدا کردن مسافت در این گونه موارد همیشه از روابط

هندسی در حل مثلث استفاده می‌کنیم (شکل ۱۵-۴).

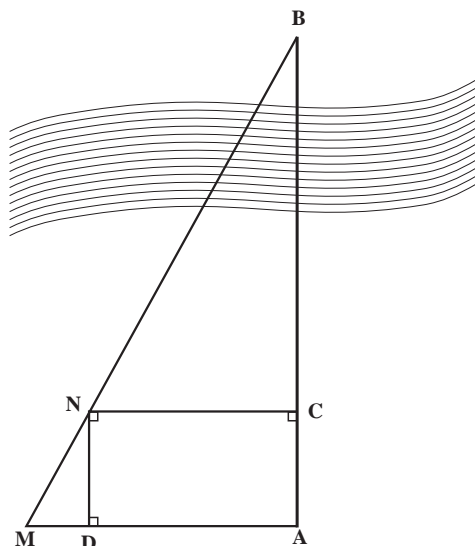
شکل ۱۵-۴

۴-۴-۱ اندازه‌گیری فاصله با وجود مانع دید:

گاهی در اندازه‌گیری فاصله بین دو نقطه‌ی طبیعت مانعی وجود دارد که باعث می‌شود نقطه‌ی A از نقطه‌ی B و به عکس غیر قابل رؤیت باشد. این مانع می‌تواند یک سنگ بزرگ یا تپه باشد. در چنین وضعیتی می‌توان به روش زیر عمل کرد.

فرض کنید، یک تپه در فاصله‌ی بین نقاط A و B قرار گرفته که با استقرار در هر کدام از نقاط، دیگری قابل رؤیت شده است. دو ژالون در نقاط A و B مستقر می‌کنیم و پشت هر ژالون در فاصله‌ی مناسب یک عامل قرار می‌گیرد. حال اگر در دو طرف دامنه‌ی تپه در امتداد تقریبی AB دو ژالون C و D را مستقر کنیم به طوری که، این دو ژالون توسط عوامل A و B

طول‌های AM، ND و DM قابل دسترسی و اندازه‌گیری می‌باشند. بنابراین، فاصله‌ی AB نیز محاسبه می‌شود.

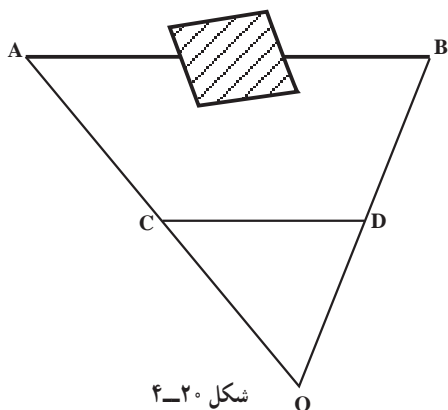
شکل ۴-۱۹

۴-۴-۳- اندازه‌گیری فاصله با وجود مانع دید و

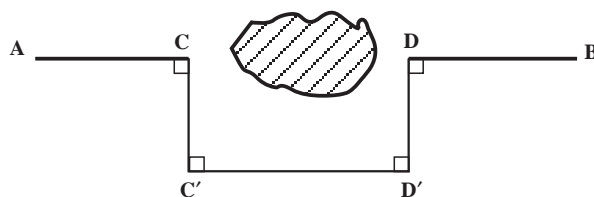
عبور: فرض کنید که در فاصله‌ی بین دو نقطه‌ی A و B ساختمانی واقع شده است که امکان دید و عبور از آن راستا را غیرممکن می‌کند. در این حالت می‌توان از روش زیر استفاده کرد.

مطابق شکل ۴-۲۰ نقطه‌ی O را طوری انتخاب می‌کنیم که از هر دو نقطه‌ی A و B قابل رؤیت و فواصل OA و OB قابل امتداد‌گذاری و اندازه‌گیری باشد. پس از اندازه‌گیری فواصل OA و OB نقاط C و D را روی امتداد آن‌ها طوری انتخاب می‌کنیم که داشته باشیم:

$$OC = \frac{1}{K} OA \quad OD = \frac{1}{K} OB$$

شکل ۴-۲۰

شکل ۴-۱۷

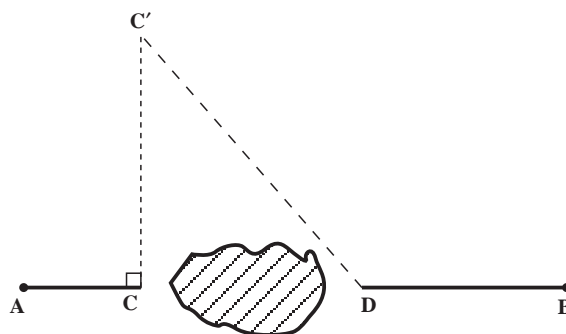
(۲) در نقطه‌ی C به وسیله‌ی گونیا عمودی اخراج کرده و نقطه‌ی C' را روی آن طوری انتخاب می‌کنیم که فاصله‌ی C'D و C'C قابل اندازه‌گیری باشد (شکل ۴-۱۸).

در مثلث CC'D داریم:

$$\overline{CD} = \sqrt{\overline{C'D}^2 - \overline{CC'}^2}$$

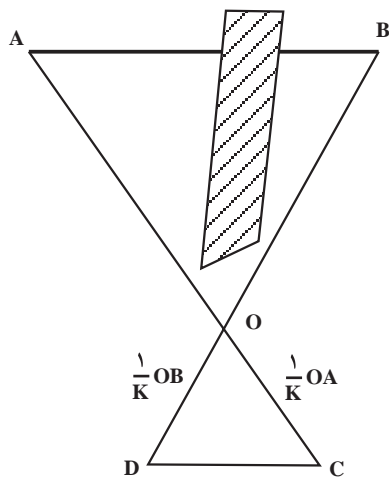
بنابراین، برای محاسبه‌ی فاصله‌ی AB داریم:

$$\overline{AB} = \overline{AC} + \sqrt{\overline{C'D}^2 - \overline{CC'}^2} + \overline{DB}$$

شکل ۴-۱۸

(ب) مانع عبور غیر قابل دور زدن: برای توضیح این نوع موانع رودخانه‌ای را مثال می‌زنیم که نقاط A و B در دو طرف آن واقع شده‌اند (شکل ۴-۱۹). از نقطه‌ی A بر امتداد AB عمودی اخراج کرده و در فاصله‌ی مناسب نقطه‌ی M را اختیار می‌کنیم. در امتداد AB نقطه‌ی C را انتخاب کرده و از آن نقطه نیز عمودی اخراج می‌کنیم. حال، نقطه‌ی N را طوری انتخاب می‌کنیم که در راستای MB و روی عمود اخراج شده از نقطه‌ی C باشد. (تقاطع راستای MB و عمود اخراج شده از نقطه‌ی C را N می‌نامیم). داریم $AM \parallel CN$ از نقطه‌ی N عمود ND را اخراج می‌کنیم. واضح است که چهار ضلعی NDAC یک مربع مستطیل است. بنابراین، با استفاده از رابطه‌ی تالس داریم: $\frac{AB}{ND} = \frac{AM}{DM} \Rightarrow AB = \frac{AM \cdot ND}{DM}$ که

شکل ۴-۲۱

جوی نیز به خوبی کار می‌کنند و انواع اشتباهات و خطاهای انسانی و دستگاهی در اندازه‌گیری با آن‌ها حذف می‌شود. مخصوصاً با دستگاه‌هایی که عمل ثبت قرائت‌ها نیز روی کاست یا کارت یا حافظه‌ی جانبی ضبط شده و مستقیماً به داخل کامپیوتر منتقل می‌شود، بسیاری از خطاهای انسانی حذف می‌گردد. در شکل زیر نمونه‌هایی از این وسایل را مشاهده می‌نمایید.

(K می‌تواند هر عدد دلخواه باشد ولی بهتر است به نسبت فواصل OA و OB عددی مثل ۱۰، ۲۰ و ... انتخاب شود).

با توجه به رابطه‌ی تالس خواهیم داشت $AB \parallel CD$ و نیز از نسبت اضلاع خواهیم داشت:

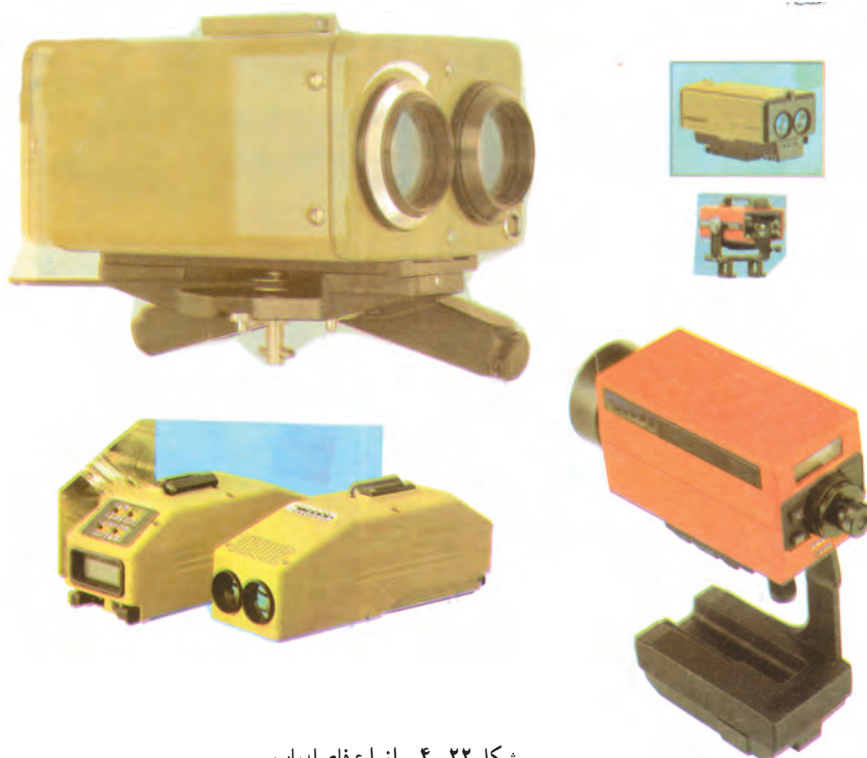
$$\overline{AB} = K \cdot \overline{CD}$$

که با اندازه‌گیری فاصله‌ی CD و ضرب آن در عدد K مقدار AB محاسبه می‌شود. اضافه می‌شود که اگر مانع بین نقاط A و B خیلی بزرگ باشد می‌توان نقاط C و D را در امتداد OA و OB مطابق شکل ۴-۲۱ انتخاب نمود و از رابطه‌ی تالس مقدار عددی طول AB را محاسبه نمود.

۴-۵- اندازه‌گیری فاصله به روش ارسال امواج رادیویی و لیزر

امروزه با استفاده از امواج الکترومغناطیس در اندازه‌گیری فاصله با صرف هزینه و وقت بسیار کمتر می‌توان به دقت بالایی دست یافت و بدین ترتیب، تحوّل در روش‌های نقشه‌برداری به وجود آمده است.

از آن گذشته فاصله‌یاب‌های الکترونیکی در وضعیت نامساعد

شکل ۴-۲۲- انواع فاصله‌یاب

اکثر فاصله یاب‌ها قابل نصب (اتصال) روی دوربین‌های نقشه‌برداری می‌باشند (شکل ۴-۲۳).

شکل ۴-۲۳- نصب فاصله‌یاب روی دوربین

امروزه دستگاه فاصله‌یاب با دوربین نقشه‌برداری ادغام شده و آن را به یک دستگاه کامل تبدیل کرده است که اصطلاحاً به آن‌ها «توتال استیشن Total Station» می‌گویند (شکل ۴-۲۴).
 دیجیتال نمایش می‌دهد. همان‌طور که در شکل ۴-۲۵ ملاحظه می‌کنید در بعضی موارد برای قراولروی به رفلکتور روی آن یک تارگت (Target) اضافه شده است.

شکل ۴-۲۵- رفلکتور

اخیراً، فاصله‌یاب‌های لیزری ساخته شده که نیازی به رفلکتور ندارد و امواج لیزر پس از برخورد به هدف منعکس می‌شود، دستگاه امواج را دریافت کرده فاصله را محاسبه می‌کند.

شکل ۴-۲۴- فاصله‌یاب در داخل دوربین نقشه‌برداری

روش اندازه‌گیری طول با فاصله‌یاب‌های الکترونیکی به این ترتیب است که دستگاه را روی یک نقطه مستقر کرده و در طرف دیگر یک رفلکتور (Reflector) نصب می‌کنیم. رفلکتور امواج ارسالی را منعکس می‌کند و دستگاه فاصله‌یاب از روی زمان رفت و برگشت موج فاصله را به طور خودکار محاسبه نموده و به صورت

به این پرسش‌ها پاسخ دهید

- ۱- انواع روش‌های اندازه‌گیری فاصله را نام ببرید.
- ۲- روش اندازه‌گیری فاصله با قدم را توضیح دهید.
- ۳- روش اندازه‌گیری فاصله با پیرامون ثابت Rollfix را توضیح دهید.
- ۴- اصول مترکشی را بیان کنید.
- ۵- روش مترکشی در زمین‌های افقی را توضیح دهید.
- ۶- روش مترکشی افقی را در زمین‌های شیب‌دار به وسیله تراز دستی توضیح دهید.
- ۷- روش مترکشی را به صورت شیب‌دار به وسیله شیب‌سنج دستی توضیح دهید.
- ۸- اندازه‌گیری فاصله به روش غیرمستقیم را بیان کنید.
- ۹- روش‌های اندازه‌گیری فاصله را با وجود مانع توضیح دهید.
- ۱۰- اندازه‌گیری فاصله را به روش امواج رادیویی و لیزر بیان کنید.

تمرین و عملیات

- ۱- طول اضلاع چندضلعی مدرسه را به صورت رفت و برگشت اندازه‌گیری کرده، اندازه‌های به دست آمده توسط گروه‌های دیگر را جمع‌آوری نموده میانگین اندازه‌ها را برای طول‌های چندضلعی محاسبه نمایید.
- ۲- چند طول بین نقاطی از چندضلعی را که بین آن‌ها مانع دید و عبور مثل ساختمان وجود دارد اندازه‌گیری نمایید.